

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านการบริหารจัดการ โครงสร้าง นโยบาย เป้าหมาย การสนับสนุนงบประมาณ ขวัญและกำลังใจของผู้ดูแลเด็ก และการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้เทคนิควิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อต้องการทำความเข้าใจในปรากฏการณ์และบริบทของชุมชนที่มีความเชื่อมโยงการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ที่ศึกษาเป็นเวลา 4 เดือน ระหว่างเดือนกันยายน-ธันวาคม 2544 เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึก สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ซึ่งมีประโยชน์ในการวางแผน ส่งเสริม ปรับปรุง การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเด็กของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราวิชาการต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เลือกพื้นที่เพื่อศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
3. การเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การตรวจสอบข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราวิชาการต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นตำรา เอกสารวิชาการ ทฤษฎี แนวคิด รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประมวลแนวความคิดในการกำหนดแนวทางการศึกษาวิจัยและสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากนี้ยังได้แสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากบุคคลผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิ และเข้าร่วมสัมมนาในโอกาสต่าง ๆ เช่น การฟังบรรยายทางวิชาการ การประชุมสัมมนาต่าง ๆ เป็นต้น จากนั้นนำแนวคิดดังกล่าวไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำในประเด็นที่จะศึกษา

2. เลือกพื้นที่เพื่อศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การเลือกพื้นที่ศึกษา

การเลือกพื้นที่เพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงคือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกลางทุ่ง ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน โดยมีเหตุผลเลือกคือ เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภายใต้การกำกับดูแลของเทศบาลตำบลวังผาง และมีอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ถาวร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลวังผาง และเทศมนตรีฝ่ายการศึกษา จำนวน 2 คน กรรมการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกลางทุ่ง จำนวน 5 คน ผู้ดูแลเด็ก จำนวน 1 คน ผู้ปกครองเด็ก จำนวน 18 คน เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ 4 กระทรวงหลัก

3. การเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีผสมผสานกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ จึงเลือกใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

1. ตัวผู้วิจัยเอง นับเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด เพราะการวิจัยในแนวนี้นับเป็นการวิจัยที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ รวมทั้งการสังเกตสิ่งแวดล้อมและปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูล

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) โดยมีแนวคำถามที่ไม่ได้เป็นโครงสร้างคำถามตายตัว (Unstructured) ในการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น กรรมการพัฒนาเด็ก ดูแลเด็ก ผู้ปกครองเด็ก และเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลัก การสัมภาษณ์อยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบเป็นสำคัญ แม้ว่าจะไม่ได้สร้างแนวคำถามตายตัวก็ตาม แต่การป้อนคำถามและตะล่อม (Probe) ก็จะต่อเนื่องไปสู่คำอธิบายที่ต้องการทราบเพื่อความเข้าใจที่ลึกซึ้งได้ในที่สุด ซึ่งแนวคำถามอย่างกว้างๆ แยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แนวคำถามประกอบด้วยประเด็น ด้วยการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้านการบริหารจัดการ โครงสร้างนโยบาย เป้าหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนงบประมาณ การสร้างขวัญ และกำลังใจแก่ผู้ดูแลเด็ก (ภาคผนวกหน้า 98)

2.2 แบบสัมภาษณ์กรรมการพัฒนาเด็กเล็ก แนวคำถามประกอบด้วยบทบาทของ กรรมการ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้านการบริหารจัดการ (ภาคผนวก หน้า 100)

2.3 แบบสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็ก แนวคำถามประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป ด้านสังคม เศรษฐกิจ การปฏิบัติงาน การเข้ามาทำหน้าที่ผู้ดูแลเด็ก (ภาคผนวกหน้า 101)

2.4 แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลัก แนวคำถามประกอบด้วยนโยบาย การดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน การสนับสนุนทรัพยากรและ งบประมาณ การประสานงาน (ภาคผนวกหน้า 103)

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยได้ติดต่อประสานผู้ดูแลเด็ก ในการช่วยประสานคณะกรรมการพัฒนาเด็ก ผู้ปกครองเด็ก ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนาและ บันทึกลงในสมุดบันทึก และขออนุญาตบันทึกเทปการสนทนาด้วย โดยผู้วิจัยสร้างบรรยากาศ ในระหว่างกลุ่มกำหนดให้มีลักษณะเป็นกันเอง และชักชวนให้ทุกคนร่วมกันแสดงความคิดเห็น ไม่ให้มีคนใดคนหนึ่งมีบทบาทในการสนทนาเด่นอยู่คนเดียว เพราะจะทำให้ข้อมูลที่ได้นั้นอาจจะ แคบเกินไป แต่ละกลุ่มผู้วิจัยมีแนวคำถาม เพื่อต้องการทราบการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและ การมีส่วนร่วมของชุมชนในบริบทสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน อย่างไร ซึ่งเทคนิควิธีนี้จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีลักษณะเป็นพฤติกรรมทั่ว ๆ ไปของสมาชิกในสังคม ปฏิบัติกิจกรรม และเมื่อนำมาวิเคราะห์จะมีประโยชน์ในการกำหนดแนวคำถาม เพื่อประเด็นหลัก ๆ เพื่อทำการสัมภาษณ์ระดับลึกในกลุ่มเป้าหมาย

4. การสังเกต (Observation) เป็นเทคนิควิธีการเบื้องต้นในการเก็บข้อมูลความสัมพันธ์ ของปรากฏการณ์ และมีการจดบันทึกอย่างมีหลักเกณฑ์เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้น สามารถนำไปตรวจสอบหรือประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมวิธีอื่น ๆ เทคนิคการสังเกต ที่ใช้ในการศึกษา คือ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) และการสังเกต แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการจัดกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

5) อุปกรณ์ภาคสนาม อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัยภาคสนาม ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลภาคสนามซึ่งเตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อสะดวกในการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล เทปบันทึกเสียงใช้บันทึกขณะที่มีการสัมภาษณ์ และกล้องถ่ายรูปใช้บันทึกภาพสถานที่ บุคคล และเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยอธิบายข้อมูลที่มีอยู่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีการเตรียมตัวหลายองค์ประกอบ คือด้านแนวคิด ทักษะในการเก็บข้อมูล กำลังกาย กำลังใจ และงบประมาณดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ขออนุญาตแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ถึงสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำพูน ที่ว่าการกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง และเทศบาลตำบลวังผาง เพื่อขึ้นแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูล และขออนุญาตเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย
2. ผู้วิจัยประสานงานกับสำนักงานพัฒนาชุมชนกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง เทศบาลตำบลวังผาง และสถานีอนามัยตำบลวังผาง เพื่อขอข้อมูลศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกลางทุ่ง
3. การเก็บข้อมูลภาคสนามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่มและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยดำเนินการเอง
4. ข้อมูลที่รวบรวมจากเทคนิคการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งหมดจะถูกนำมาวิเคราะห์ รวบรวมอีกครั้งก่อนนำเสนอรายงานผลการวิจัย

5. การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนแล้วการตรวจสอบข้อมูลกระทำไปพร้อม ๆ กับวันที่เก็บข้อมูล เป็นการตรวจสอบทันทีในสนาม บันทึกข้อมูลจำแนกตามประเด็นที่ศึกษา และยังขาดหายประเด็นใดบ้าง แล้วทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแหล่งอ้างอิงอื่นๆ เช่น ผู้รู้ และผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน ถ้าส่วนใดยังไม่สมบูรณ์ก็ย้อนเข้าไปเก็บข้อมูลบางส่วนได้ และได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความครอบคลุมครบถ้วนในเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2540, หน้า 128-130)

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่มาจะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งสถานที่ แหล่งเวลา และแหล่งบุคคล ดังนี้คือ

1.1 แหล่งสถานที่ หมายถึง ถ้าข้อมูลที่ได้ต่างสถานที่กัน จะเหมือนกันหรือไม่ เป็นการตรวจสอบข้อมูลในสถานที่ที่ต่างกัน ได้แก่ การเปลี่ยนสถานที่ที่ได้ข้อมูลเดียวกัน

1.2 แหล่งเวลา หมายถึง ข้อมูลที่ได้ต่างเวลากัน จะเหมือนกันหรือไม่ เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ต่างเวลากัน ได้แก่ การเปลี่ยนช่วงเวลาที่ได้รับ ข้อมูล

1.3 แหล่งบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลที่ได้จะเหมือนเดิมหรือไม่ เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคลที่ต่างกัน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงข้อมูลบุคคลให้หลากหลายออกไป จากนั้นดูข้อมูลที่ได้จากบุคคลต่าง ๆ ว่าเหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากข้อมูลที่ได้มาซ้ำกันหรือเหมือนกัน ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลจริง แล้วจึงบันทึกไว้

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสังเกตโดยตรงในกิจกรรมควบคู่กับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม รวมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ

การศึกษาข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมภาคสนามนั้นต้องมีความชัดเจน ครบถ้วน สมบูรณ์ และครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย สามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดที่กำหนดไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการตรวจสอบทุกครั้งที่ทำการศึกษาข้อมูล และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยจัดทำแบบบันทึกข้อมูลขึ้นมาโดยเฉพาะ จึงทำให้สะดวกในการแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นการวิจัย หากข้อมูลที่ได้ขาดความกระจ่างชัดในประเด็นใดจะทำการศึกษาเจาะลึกโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและศึกษาประเด็นนั้นซ้ำอีก จนแน่ใจว่าข้อมูลที่ได้รับนั้นครบถ้วน สมบูรณ์ตามประเด็น จึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาแยกแยะเป็นหมวดหมู่ตามประเภทข้อมูล จากนั้นทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสัมภาษณ์ดังที่ได้กล่าวมา

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีด้วยกัน ทั้งการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่มและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การเยี่ยมชมบ้าน ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับข้อมูลคุณภาพเป็นหลัก โดยข้อมูลที่ได้มาจะอยู่ในรูปของบันทึกงานภาคสนาม (Field Note) เทปบันทึกเสียง เอกสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมาแยกประเภท จัดหมวดหมู่ เพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย (Analytic Induction) และตีความหมายตามความคิดของกลุ่มที่ศึกษา (Emic Approach) จากนั้นจึงประมวลข้อมูลทุกประเภทมาวิเคราะห์ความสอดคล้องของเหตุผลในแต่ละประเด็น ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับข้อมูลในแต่ละช่วงนำมาสรุปประมวลผลแต่ละประเด็น ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดูความสมบูรณ์ของข้อมูลว่าสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยาย